

Europeiska kommissionens förslag till direktiv om tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet (Corporate Sustainability Due Diligence)

Gemensam kommentar av:

FORUMCIV.

Inledning

Vi organisationer som står bakom denna analys välkomnar EU-kommissionens förslag till direktiv för tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet, [Corporate Sustainability Due Diligence](#), [COM(2022) 71]. Det är tydligt att frivilliga riktlinjer inte är tillräckligt och vi har sett behovet av en lagstiftning med harmoniserade regler på EU-nivå. Det är viktigt att det blir en effektiv lagstiftning som sätter upp tydliga regler för företag och som skapar en jämlik spelplan. Företag måste kunna hållas ansvariga för negativ påverkan på mänskliga rättigheter och miljö, och drabbade måste kunna få tillgång till gottgörelse.

EU-direktivet skulle kunna innebära ett historiskt steg för att stoppa negativ påverkan på människor och miljö av företags verksamhet och verka för ett globalt hållbart företagande. En stark och tydlig EU-lagstiftning kan sätta en standard internationellt som kan spridas bredare. Det finns dock i nuläget brister i EU-kommissionens förslag som riskerar att medföra att målen med lagstiftningen inte uppnås. Vi är oroade över att det finns utrymme för tolkning på vissa områden och att förslaget innehåller kryphål som gör att företagen kan undkomma ansvar.

EU-direktivet måste baseras på [FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter](#) (UNGP) liksom [OECD:s riktlinjer för multinationella företag](#). Det nuvarande förslaget frångår dock flera viktiga principer och innehåller svagare skrivningar på flera områden. Om de nuvarande avstegen från principerna skulle kvarstå skulle direktivet missa att adressera företags ansvar för en betydande del av den negativa påverkan på mänskliga rättigheter och miljö som de orsakar eller bidrar till, liksom säkerställandet av rättighetsbärares tillgång till gottgörelse.

Vi förväntar oss ett svenskt ledarskap och ett aktivt svenskt engagemang för att vi ska få ett effektivt direktiv som säkerställer att lagstiftningen uppfyller sitt syfte. Nedan följer vår analys och våra förslag på hur direktivförslaget bör förstärkas.

Omfattning (artikel 2 + annex 1)

Direktivet bör:

- omfatta alla företag, oavsett sektor och storlek
- tydliggöra att listan över konventioner i annexet är icke-uttömmande

Som förslaget ser ut nu skulle bara de allra största företagen inom EU omfattas (mindre än 1 procent av företagen). Detta med grund i företagens årliga omsättning och antal anställda. Detta ser vi på med oro, då årlig omsättning och antal anställda inte är pålitliga indikatorer på ett företags påverkan på människor och miljö. Företag i alla storlekar kan åsamka skador - det handlar om omfattande och systematiska kränkningar som kan ske i alla leverantörsled oavsett sektor, land eller storlek.

Exempelvis det medelstora skoföretaget Kavat, som nyligen granskades av [Uppdrag Granskning](#), skulle inte omfattas av direktivet i nuvarande form. Begränsningen går heller inte i linje med UNGP, som betonar att kravet på att respektera mänskliga rättigheter gäller alla företag oavsett storlek.

Förslaget täcker vissa högrisksektorer, men missar andra, väsentliga högrisksektorer, såsom konstruktion/infrastruktur, energi, transport och logistik, elektronik och revision. Finanssektorn inkluderas inte heller i denna lista, detta trots [OECD:s riktlinjer för en ansvarsfull finanssektor](#).

Ett vanligt motargument mot att små- och medelstora företag (SMEs) skulle omfattas av direktivet är att den administrativa och ekonomiska bördan skulle bli för stor. Detta är felaktigt. För det första skulle sådana krav, i enlighet med UNGP, stå i proportion till företagens storlek och med hänsyn tagen till deras kapacitet. Dessutom visar en studie av EU-kommissionen att kostnaden för just SMEs skulle ligga på 0.14 % av företagens årliga kostnader. Slutligen har flertalet företag, däribland SMEs, även förespråkade att direktivet [ska omfatta alla företag oavsett sektor och storlek](#).

I Annex 1 till förslaget till direktiv listas de konventioner vars rättigheter ska respekteras av företagen som omfattas av direktivet. Vi ser dock med oro på att exempelvis ILO konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder saknas i listan, samt att folkrättsprincipen om fritt, informerat förhandssamtycke ([FPIC](#)) inte nämns. Den del av annexet som listar miljöåtaganden är vidare väldigt begränsad. Den omfattar till exempel inte marint skydd, luftföroreningar eller oljeutsläpp i vatten. Parisavtalet måste också inkluderas i bilagan för att säkerställa att företag måste tillämpa due diligence-steg för sin klimatpåverkan.

Due diligence-processen

Kraven på företag att genomföra en due diligence-process är centralt i arbetet för att identifiera, förebygga, mildra, stoppa och minimera risker och påverkan på mänskliga rättigheter och miljö. Direktivförslaget bör förstärkas så att kraven ligger i linje med UNGP. Att företagen har en gedigen due diligence-process på plats kommer att vara avgörande för att lagstiftningen ska uppfylla sitt syfte.

Etablerade affärsrelationer eller prioritering av mest väsentlig risk (artikel 3, 6)

Direktivet bör:

- säkerställa att företagens hela värdekedjor omfattas av kraven på genomförande av due diligence-processer, utan kryphål

- säkerställa att företag utgår från en riskbaserad ansats när de prioriterar risker och påverkan, det vill säga prioritera efter mest väsentlig risk eller skada, och inte utifrån affärsrelationernas natur

EU-kommissionen introducerar i förslaget begreppet 'etablerade affärsrelationer' (*established business relationships*), som är hämtat från den [franska lagstiftningen Corporate Duty of Vigilance](#). Kraven på due diligence-processer ska endast omfatta 'etablerade affärsrelationer' som är, eller förväntas bli, varaktiga.

Denna ansats är oroande. För det första är begreppet ottydligt definierat i förslaget, vilket lämnar stort utrymme för tolkning. Förslaget frångår också UNGP och OECD:s riktlinjer för multinationella företag, som båda bygger på att företag ska, när behövt, prioritera risker och faktisk samt potentiell påverkan baserat på hur allvarliga och sannolika dessa är.

Begränsningen till 'etablerade affärsrelationer' riskerar vidare att utelämna korta och informella affärsrelationer, även om där kan finnas allvarliga risker och påverkan. Det är viktigt att omfattningen på värdekedjan tydligt täcker även mindre stabila eller varaktiga led i kedjan, inklusive semi-formella och informella relationer, små underleverantörer och arbete som sker från hemmen – relationer som alla är vanliga längre ner i värdekedjor, exempelvis inom textilindustrin.

Det finns också en risk att det blir fel incitament för företag, som för att undkomma ansvar skulle kunna använda sig av kortvariga kontrakt med leverantörer eller vid inköp köpa från spotmarknaden. Enligt UNGP är målet att främja långvariga och stöttande affärsrelationer, och därför bör direktivet istället uppmuntra en tät och långsiktig samverkan med leverantörer.

Exkluderingen av relationer som representerar en försumbar eller en "sido-del" av värdekedjan är också problematisk då de allvarligaste kränkningarna av mänskliga rättigheter och miljö ofta sker längre ner i värdekedjan och hos mer eller mindre informella underleverantörer. Här kan barnarbete, undermåliga arbetsvillkor eller tvångsarbete gömma sig. Om exempelvis en privat säkerhetsfirma som arbetar för ett gruvbolag kränker mänskliga rättigheter skulle detta kunna anses vara en sidoaktivitet och därmed inte omfattas av kraven på företagen.

Kontraktsförsäkran med leverantörer (artikel 7)

Direktivet bör:

- inte ge företag möjlighet att kunna friskriva sig från ansvar genom kontraktsförsäkran med leverantörer, utan se till att företag har proaktiva och robusta due diligence-processer igång
- inte ge företag möjlighet att endast kunna förlita sig på verifikationer genom branschinitiativ och tredjepartsrevisioner

Förslaget lägger i nuvarande form stor vikt vid klausuler och försäkran i leverantörskontrakt (*contractual assurances*), uppförandekoder liksom tredjeparts verifikation/revisioner av att försäkringar i kontrakt och uppförandekoder efterlevs. Detta är oroande. Att förlita sig på verifikation genom branschinitiativ och tredjepartsrevisioner som förslaget förespråkar, är inte tillräckligt och riskerar att friskriva företaget från ansvar och istället uppmuntra en fortsättning på en ineffektiv praxis. Detta riskerar att underminera effektiva och proaktiva due diligence-processer som företagen själva behöver införa. Det riskerar att göra due diligence-processen till en ren "box-ticking exercise". Due diligence är en pågående och proaktiv process och inte en engångsinsats. För att företag ska kunna nå målen med hållbara värdekedjor krävs en tät och långsiktig samverkan med leverantörerna.

Finanssektorns ansvar

Direktivet bör:

- ställa samma krav på due diligence på aktörer inom finanssektorn som på företag

Det nuvarande förslaget begränsar kraftigt due diligence-kraven på aktörer inom finanssektorn. De föreslås endast behöva identifiera negativa effekter på mänskliga rättigheter innan de tillhandahåller sina tjänster, istället för att ha en pågående due diligence-process. Detta är varken i linje med UNGP eller OECD:s riktlinjer. De nuvarande skrivningarna riskerar att kraftigt begränsa den katalytiska effekt som finanssektorn kan ha för hållbar utveckling.

Meningsfulla och säkra konsultationer med intressenter (artikel 6, 7, 8)

Direktivet bör:

- uttrycka att konsultation med intressenter är obligatoriskt
- uttrycka att konsultationer ska vara utformade på ett sätt som innebär att intressenter inte riskerar repressalier för sin medverkan, samt att de är meningsfulla och informerade
- uttryckligen hänvisa till civilsamhällets organisationer samt människorätts- och miljöförsvare som nyckelintressenter
- trycka på att folkrättsprincipen om fritt, informerat förhandssamtycke (FPIC) samt urfolkens rättigheter respekteras i detta avseende

Enligt kommissionens förslag ska intressenter konsulteras i processen för att identifiera negativa effekter på mänskliga rättigheter och miljö när det "anses vara relevant". Detsamma gäller vid framtagandet av handlingsplaner för att sätta stopp för faktisk negativ påverkan. Detta är inte i linje med UNGP som fastslår att processen för att identifiera risker ska "involvera meningsfull konsultation med potentiellt påverkade grupper och andra relevanta intressenter, så som det är rimligt i relation till företagets storlek och operationens natur och kontext". Företags processer för att utvärdera de åtgärder som de vidtar för att hantera negativa effekter ska "bygga på respons från både interna och externa källor, inkluderat påverkade intressenter." Därtill ska företags externa kommunikation om hur de hanterar effekterna "inte utgöra risker för påverkade intressenter".

Skrivningen om konsultationer när det "anses vara relevant" öppnar upp för företags godtyckliga tolkningar av när det faktiskt anses vara relevant, och kan i praktiken resultera i att företag undviker konsultation med lokalsamhällen, arbetstagare, fackföreningar och civilsamhällesorganisationer. Obligatorisk dialog genom hela processen med tillbörlig aktsamhet är avgörande för att företag ska kunna identifiera risker och sedan bedöma effektiviteten i företagets ansträngningar för att mildra dem. Utan det finns det ingen garanti för att företag har genomfört tillbörlig aktsamhet korrekt och risken är stor att skador som kunde ha förhindrats kommer att inträffa.

Utkastet hänvisar inte till människorätts- och miljöförsvare. Förslaget rymmer inte heller åtgärder för att minimera risker för repressalier mot de människor som konsulteras, vilket är en avgörande faktor för att det ska vara en rättvis, inkluderande och riskfri process. Direktivet bör uttryckligen hänvisa till FN:s deklaration om människorättsförsvare samt skriva in människorättsförsvare som nyckelintressenter i due diligence processen. Förslaget hänvisar till FN:s deklaration om urfolks rättigheter (UNDRIP) men kräver inte att företag respekterar urfolks självbestämmande, eller deras rätt att ge eller undanhålla sitt fria, och informerade samtycke (Free Prior and Informed Consent, FPIC) vilket överskrider rätten till enbart konsultation. Denna princip är central i urfolksrätten.

Avslutande av affärsrelationer och ansvarsfull "exit" (artikel 7, 8)

Direktivet bör:

- understryka att uppsägning av affärsrelationer endast ska övervägas där företag saknar det inflytande som krävs för att förändra och heller inte förväntas få det inflytandet på kort eller längre sikt
- ställa krav på företag om att sträva efter "ansvarsfull exit" när en affärsrelation avslutas
- understryka att företag som avslutar en affärsrelation ändå kan bli skadeståndsskyldiga gentemot intressenter om negativ påverkan skedde under tiden affärsrelationen var aktiv
- garantera att klagomålsmekanismer för negativa effekter som skedde under den tiden också ska vara öppna även efter avslutandet av affärsrelationen

Förslaget specificerar två alternativ för företag som inte kan förebygga eller i tillräcklig utsträckning begränsa potentiella negativa effekter för mänskliga rättigheter och miljö, samt om de potentiella negativa effekterna är allvarliga. Företag föreslås då tillfälligt avbryta affärsrelationerna med den berörda partnern om det finns rimliga förväntningar på att det kommer ge resultat på kort sikt eller avsluta affärsrelationerna med avseende på den berörda verksamheten om de potentiella negativa effekterna är allvarliga.

Detta är en förenkling som dessvärre riskerar att medföra att företag på ett oansvarigt sätt avslutar affärsrelationer. Direktivet bör förtydliga att avslutande av affärsrelationer endast ska övervägas i situationer där företag saknar det inflytande som krävs för att förebygga eller begränsa potentiella negativa effekter, och där det inte finns möjlighet för företaget att öka sitt inflytande på kort eller längre sikt. I de fall ett avslutande av en affärsrelation är befogad, bör direktivet uppmuntra företag att sträva efter "ansvarsfull exit" (*responsible exit*).

Due diligence-processer ska alltid genomföras inför viktiga förändringar i ett företags verksamhet, inklusive inför en tillfällig eller permanent avslutning av verksamheten, affärsrelationer och byte av ägare. När ett företag tar beslutet att avsluta en affärsrelation bör det också ta hänsyn till eventuella ytterligare konsekvenser för mänskliga rättigheter, då det kan innebära betydande skada för berörda intressenter. Företag bör konsultera med berörda, i synnerhet grupper som befinner sig i en särskilt utsatt eller sårbar ställning. I de fall där företagets verksamhet negativt påverkat andra möjligheter till försörjning, till exempel genom omfattande förändringar i markanvändning, bör företaget i dialog med relevanta aktörer sträva efter att återställa tidigare försörjningsmöjligheter eller bidra till nya. När verksamheten tas över av en ny ägare bör dennes förmåga att vidta tillbörlig aktsamhet bedömas. Direktivet bör också förtydliga att företag är skadeståndsskyldiga om de bidrar till en negativ påverkan även om företaget avslutar affärsrelationen genom vilket de bidrog till den negativa påverkan. Det bör också tydliggöras att företags klagomålsmekanismer ska vara öppna för att utreda klagomål även efter att en affärsrelation avslutats, i de fall klagomålen rör tidigare negativ påverkan på miljö och mänskliga rättigheter som ännu inte gottgjorts.

Sanktioner (artikel 20)

Direktivet bör:

- inkludera ett konkret minimibelopp eller intervall för ekonomiska sanktioner mot företag som bryter mot kraven i direktivet

Det är välkommet att förslaget inkluderar sanktioner för företag som bryter mot lagen och inte lever upp till sitt ansvar. Det är bra att de föreskrivna sanktionerna ska vara effektiva, proportionerliga och

avskräckande och att de ska publiceras. Det är också rimligt att ekonomiska sanktioner baseras på företagets omsättning.

En brist är dock att förslaget inte fastställer något konkret minimibelopp eller intervall för sådana ekonomiska sanktioner, utan lämnar detta upp till EU:s medlemsstater. Därmed finns en risk att medlemsländer kan fastställa svaga eller olika sanktionssystem, och detta underminerar en harmonisering inom EU.

Civilrättsligt ansvar och tillgång till rättvisa (artikel 22)

Förslaget innehåller möjligheter för civilrättsligt ansvar när företag inte lever upp till kraven i direktivet. Detta välkomnar vi då juridiskt ansvar är en nödvändig förutsättning för ansvarsutkrävande. Det civilrättsliga ansvaret är också tänkt att motivera företag att genomföra sina due diligence-skyldigheter i enlighet med direktivet. Dock är vår analys att det fortfarande kommer vara mycket svårt att bevisa i domstol att företag har brutit i sitt ansvar. Det finns även hinder i att kunna bevisa orsakssambandet mellan företagets brist och skador som uppstått.

Nuvarande förslag föreslår ett system där ansvarsutkrävande baseras på fel (*fault based*), vilket inte förklarar vem som ska bevisa att företaget agerat felaktigt. Det är oerhört svårt för de som drabbats att bevisa detta i domstol, inte minst på grund av att det förutsätter tillgång till företagsinformation inklusive information som rör företagets regelefterlevnad.

Förslaget brister vidare i att det överlåter frågan om bevisbörda till medlemsstaternas nationella lagstiftningar. Inom medlemsstaternas rättssystem innebär ofta regler om bevisbörda ett hinder. Regler om att företag måste offentliggöra information inom ramen av en rättsprocess saknas ofta helt eller innefattar endast en begränsad skyldighet. Risken är därför stor att nationella skadeståndslagstiftningar kommer att lägga en stor del av bevisbördan på den drabbade. Civilrättsligt ansvar gäller vidare endast för brott mot skyldigheterna att förebygga och mildra potentiell påverkan och stoppa eller minimera faktisk påverkan (art 7, 8). Underlåtenhet att leva upp till andra artiklar i direktivet borde också omfattas av ansvarsskyldighet.

I nuvarande direktivförslag refereras endast till rättslig prövning för att erhålla skadestånd eller annan gottgörelse (*claiming damages*). Dock fyller domstolar också en viktig funktion i att utdöma ett föreläggande (*injunctive relief*), det vill säga en möjlighet att kräva att ett företag agerar eller avstår från att agera på ett visst sätt. Detta kan exempelvis vara aktuellt när ett företag hindrar facklig aktivitet eller vid fara för miljöskada.

Hinder för drabbade att få tillgång till rättvisa

Direktivet bör:

- inkludera åtgärder för faktorer som förhindrar tillgången till rättvisa, exempelvis: rimliga tidsfrister för att initiera civilrättsliga processer för de drabbade som vill söka gottgörelse; en rättvis bevisbörda för alla parter, där det är företaget som har den tyngsta bevisbördan; reglering av rättegångskostnader med syfte att utjämna skillnaden av resurser mellan parterna
- inkludera möjlighet till att föra grupp-talan, såsom [EU Fundamental Rights Agency](#) rekommenderar
- inkludera möjlighet för civilsamhällesorganisationer och fackliga organisationer att föra talan åt drabbade
- inkludera andra former av gottgörelse än endast ekonomisk ersättning

Det är oroväckande att förslaget i sin nuvarande utformning inte undanröjer hinder för att de som drabbats av företagsrelaterad människorätts- eller miljöpåverkan ska kunna ha tillgång till rättvisa. Att

det föreligger systematiska hinder för drabbade att starta och driva rättsprocesser mot företag för negativ människorätts- eller miljöpåverkan är ingenting nytt. Vi har tydliga exempel från den svenska kontexten. [Fallet med giftigt avfall som exporterades till Arica i Chile av det svenska bolaget Boliden](#) belyser problemet med att preskriptionstiden är för kort inom det svenska rättssystemet för att talan ska kunna väckas inom rimlig tid.¹ [Åtalet av två företagsrepresentanter för det svenska oljebolaget Lundin Energy för medhjälp till grovt folkrättsbrott](#) i Sudan belyser det faktum att grupptalan (*class action*) inte är möjligt inom det svenska rättssystemet. I det fallet är det endast ett 30-tal målsäganden som är del av åtalet och som vid fällande dom kommer kunna få gottgörelse, och inte de tiotusentals som drabbats.²

Företag förväntas åtgärda negativ påverkan genom att betala skadestånd. I förslaget nämns inte andra former av rättsmedel utöver ekonomisk ersättning. Enligt FN:s standarder kan åtgärder kopplade till gottgörelse även inkludera exempelvis en offentlig ursäkt, återbetalning, rehabilitering, icke-finansiell kompensation och garantier för icke-upprepning. Dessa ytterligare åtgärder för gottgörelse måste inkluderas. Direktivet bör särskilt säkerställa att hinder för säker tillgång till gottgörelse som kvinnor och marginaliserade grupper möter undanröjs.

Klagomålsmekanism (artikel 9 och 23)

Direktivet bör:

- möjliggöra för ett bredare urval av parter och organisationer att lämna in klagomål samt att de informeras om företags klagomålsmekanismer
- tydliggöra att klagomål ska kunna lämnas in både anonymt och konfidentiellt
- tydliggöra att skydd av personer som rapporterar överträdelse omfattar alla intressenter som kan lämna in klagomål, exempelvis människorätts- och miljöförsvare, men även att företag ska beakta risken för repressalier från andra aktörer
- möjliggöra klagande att ha rätt till att diskutera negativa effekter utan att det begränsas endast till de som anses allvarliga

Förslaget innehåller krav på att företag ska inrätta klagomålsmekanismer som vissa intressenter ska ha tillgång till, samtidigt som de med rätta klargör att användningen av dessa mekanismer inte ska hindra drabbade eller deras representanter från att ha tillgång till rättsliga mekanismer. Texten i förslaget bör dock betona i första hand rättsliga förfaranden snarare än klagomålsmekanismer, och det bör innehålla strikta kvalitetskrav för att säkerställa effektiviteten hos de senare.

Klagomålsmekanismer ska vara legitima, tillgängliga, förutsägbara, säkra, rättvisa, transparenta, rättighetskompatibla samt anpassningsbara och bör säkerställa snabba och effektiva svar till drabbade och intressenter, i enlighet med UNGP.

Företag ska se till att intressenter kan nyttja klagomålsmekanismer utan rädsla för repressalier. Inom detta föreslår förslaget att EU-direktivet om meddelarskydd (*Whistleblower Protection Directive*) ska utvidgas till att även omfatta rapportering av överträdelse av tillbörlig aktsamhet. Men förslaget är utformat så att det endast omfattar anställda och andra personer med en yrkesrelation till företaget. Således är det en bristande faktor som riskerar att utelämnas skydd av andra intressenter, såsom människorätts- och miljöförsvare.

¹ Se även: <https://corporatejustice.org/publications/suing-goliath/>.

² Se även: <https://unpaiddebt.org/indictment-shows-that-lundin-knowingly-caused-and-contributed-to-war-crimes/>

Ytterligare en svaghet är att förslaget endast gäller rapportering av brott mot EU-rätten och repressalier från det aktuella företaget, vilket inte tar hänsyn till risken för repressalier från andra aktörer. Vidare måste det tydliggöras att klagomål kan göras anonymt eller konfidentiellt.

Direktivet bör betona förväntningar på gottgörelse i samband med klagomålsförfaranden. Dessa ska också göra det möjligt för klagande och drabbade att föreslå lämplig gottgörelse, enligt [Europaparlamentets rekommendationer](#).

Enligt förslaget ska organisationer i det civila samhället kunna lämna in klagomål, dock bara om de är verksamma på områden som har koppling till den berörda värdekedjan. Denna begränsning, om den tolkas restriktivt, riskerar att utesluta civilsamhällesorganisationer från att lämna in klagomål om de till exempel inte varit verksamma inom den specifika branschen och därmed inte anses ha en koppling.

Medlemsstater ska enligt förslaget säkerställa företagets skyldighet att informera berörda arbetstagare och fackföreningar angående klagomålsmekanismer, medan civilsamhällesorganisationer och andra viktiga intressenter exkluderas från denna process.

Direktivförslaget föreslår att klagande endast ska ha rätt att träffa företagets representanter för att diskutera potentiella eller faktiska negativa effekter som klagomålet avser när de är av allvarlig art. Detta är en brist dels då begreppet allvarlig inte definieras, dels för att det riskerar att exkludera kumulativa negativa effekter av icke-allvarlig art vilka kan vara både pågående och systematiska.

Företagsledningens ansvar (artikel 15, 25, 26)

Direktivet bör:

- innehålla tydliga krav på företagsledningar om vad det innebär att beakta konsekvenser av beslut avseende hållbarhetsaspekter
- innehålla tydliga krav på företagsledningar vad gäller införandet och uppföljningen av åtgärder inom due diligence samt anpassning av företagsstrategin, i enlighet med UNGP
- innehålla incitament för rörlig ersättning som även inkluderar mänskliga rättigheter och miljö

För att uppnå önskad effekt av direktivet är det av vikt att kommande lagstiftning får bäring på företagets strategi. Tidigare direktivutkast från kommissionen innehöll betydligt mer långtgående och specifika förpliktelser för företagsledningar som nu har strukits ur förslaget. Detta trots att erfarenheter exempelvis från [den franska lagen](#) (Corporate Duty of Vigilance) visar att brist på krav på styrelseöversyn riskerar att göra lagstiftningen [till en administrativ fråga hos de flesta företagen](#).

Exempelvis Svenskt Näringsliv har anfört att flera av de kvarvarande kraven på företagsledningar i förslaget är onödiga, då skyldigheterna redan följer av nationella bolagsstyrningskoder och ger tillräckliga incitament för att personer i bolagsledningen ska tillämpa en aktsamhetsplikt. Vi delar inte Svenskt Näringslivs syn avseende det sistnämnda – bristen på hänsyn till hållbarhetsaspekter är just det som motiverar lagstiftning på området. Att tydliggöranden kring styrelser och företagsledningars ansvar finns med i ett EU-direktiv kan, oavsett om bestämmelser redan finns i nationella koder, skapa ett starkt signalvärde till bolagsstyrelser och företagsledningar om frågornas vikt.

Tydliga juridiska krav på bolag kring *due diligence*, som inkluderar krav på konsultation och kommunikation och där bristande efterlevnad skulle utgöra en reell företagsrisk, kan emellertid minska behovet av uttryckliga krav på företagsledningar i direktivet. Kommissionens reviderade krav avseende företagsledningars ansvar, och eventuella kommande begränsningar, ställer därför höga krav på lagstiftningen i övrigt, både i fråga om *due diligence*-processen och sanktioner.

Det är positivt att förslaget fastställer företagsledningens ansvar att beakta konsekvenserna av sina beslut med avseende på hållbarhetsaspekter i artikel 25, men den nuvarande skrivelsen är vag och bör förtydligas. Förslaget fastställer även företagsledningens ansvar för att införa och övervaka åtgärderna för tillbörlig aktsamhet i artikel 26. Företagsledningen ska också vidta åtgärder för att anpassa företagsstrategin så att hänsyn tas till de faktiska och potentiella negativa effekter som identifierats och eventuella åtgärder som vidtagits (artikel 26). Artikel 26 bör stärkas ytterligare genom att förtydliga företagsledningens ansvar så att texten är i linje med UNGP där skyldigheten att övervaka tillbörlig aktsamhet specificeras. Artikel 26 bör också specificera hur ofta företagsledningen ska rapportera till styrelsen och tilldela styrelsen en mer proaktiv roll.

Vidare bör incitament för rörlig ersättning inte begränsas till klimatfrågan (se artikel 15) utan även inkludera andra hållbarhetsfrågor såsom mänskliga rättigheter och miljö, och det bör bli bindande att koppla rörlig ersättning till hållbarhetsaspekter.

Klimat

Direktivet bör:

- inkludera Parisavtalet i annexet för att säkerställa att företag måste tillämpa due diligence för sin klimatpåverkan
- understryka att bekämpandet av klimatförändringar är en del av företagsledningens ansvar och inte bara en företagskyldighet
- kräva att företag tar hänsyn till konsekvenser för mänskliga rättigheter i sitt arbete för att bekämpa klimatpåverkan samt att de bidrar till en rättvis klimatomställning
- göra det bindande att koppla rörlig ersättning till klimatfrågan

Förslaget beskriver vissa förpliktelser för företag på klimatområdet (artikel 15), men dessa är åtskilda från de huvudsakliga due diligence-skyldigheterna och de är fortfarande oklara. Förslaget innehåller möjlighet att ompröva om klimat ska ingå i huvudförpliktelserna, men detta först 7 år efter att direktivet träder i kraft, så potentiellt om 10 år. Detta är inte alls i linje med EU:s klimatmål för 2030.

Artikel 15 (1) (2) fastslår att företag ska anta en plan för att säkerställa att företagets affärsmodell och strategi är förenlig med övergången till en hållbar ekonomi och är i linje med Parisavtalet. Företag ska bara inkludera utsläppsmål i sin plan om klimatförändringar om det identifieras som en betydande risk. Här kan direktivet stärkas ytterligare genom att kräva att företag även tar hänsyn till risker och konsekvenser för mänskliga rättigheter i sitt arbete för att bekämpa klimatpåverkan och samtidigt bidra till en rättvis omställning (*just transition*). Det måste också klargöras att "klimatrisker" innebär risker för klimatpåverkan, inte risker för företagets verksamhet.

Direktivet bör också göra bekämpandet av klimatförändringar en del av företagsledningens ansvar och inte bara en företagskyldighet. Företagsledningen bör även ansvara för godkännande av ovannämnda plan, inklusive vetenskapsbaserade mål. Artikel 15 (3) fastställer även att företag ska ta hänsyn till planen för att bekämpa klimatförändringar när man fastställer företagsledningens rörliga ersättning, dock på frivillig basis. Artikel 15 (3) saknar referenser till artikel 25 och 26 där företagsledningens ansvar specificeras vilket skapar ett ansvarsgap.

Som framhållits av FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter måste stater se till att företag är ansvariga för sina effekter på klimatet och delta ansvarsfullt i insatser för att mildra och anpassa klimatförändringen med full respekt för mänskliga rättigheter. En due diligence-lagstiftning som inte tar upp klimatansvar skulle således inte uppfylla EU:s medlemsstaters internationella åtaganden.

Offentlig upphandling

Direktivet bör:

- innehålla krav på att offentligt ägda eller kontrollerade företag i sina upphandlingar måste respektera skyldigheterna i direktivet
- ge medlemsstater möjlighet att sanktionera företag genom att utesluta dem från offentlig upphandling
- innehålla starkare och tydligare krav på företag att rapportera om sina due diligence-processer

Offentlig upphandling har identifierats som ett viktigt strategiskt verktyg för att bidra till hållbar utveckling, de globala målen och för att motverka negativ påverkan på mänskliga rättigheter och miljö i globala leverantörskedjor. Offentlig upphandling lyfts också i UNGP, som framhåller att stater bör främja respekt för mänskliga rättigheter hos de företag som de gör affärer med. Det är därför olyckligt att de punkter som hänvisar till offentlig upphandling i [Europaparlamentets resolution](#) inte reflekteras i kommissionens förslag.

Europaparlamentets resolution inbegrep stycken som uppmanar offentligt ägda eller kontrollerade företag att upphandla tjänster i enlighet med de skyldigheter som ryms inom direktivets målsättning. Europaparlamentets skrivelse uppmanade också medlemsstaterna att inte stödja företag som bryter mot direktivets skyldigheter, och att medlemsstaterna skulle möjliggöra uteslutning av företag från offentlig upphandling, som en form av sanktion. Dessa skrivelser bör införas i direktivet. Möjligheten att utesluta företag som inte uppfyller kraven skulle ge upphandlande myndigheter ett effektivt verktyg för att motverka negativ påverkan på miljö och mänskliga rättigheter, och således använda offentliga medel på ett sätt som stödjer de globala målen och ansvarsfullt företagande. Eftersom tillgång till information för att utvärdera leverantörers risker, åtgärder och efterlevnad är avgörande för att säkerställa effektiv hållbar upphandling, finns det också ett behov av att direktivet inkluderar tydligare och starkare rapporteringskrav avseende due diligence-processen i linje med UNGP.

Gender

Direktivet bör:

- tydligt inkludera genderdimensionen i de olika delarna och understryka att en gender-analys ska vara en integrerad del av företagets due diligence-process

EU-förslaget saknar ett gender-perspektiv och tar inte hänsyn till att kvinnor är mer utsatta inom vissa sektorer, och kan drabbas annorlunda och hårdare av negativ påverkan av företags verksamhet. Dessutom är hindren ofta större för kvinnor att få tillgång till gottgörelse. Förslaget står därför i skarp kontrast till internationella erkännanden av att kvinnor påverkas oproportionerligt vid kränkningar av mänskliga rättigheter kopplat till företags verksamhet inom olika sektorer och i globala värdekedjor. FN:s Working Group on Business and Human Rights har upprepade gånger förklarat att det är viktigt att inkludera jämställdhetsdimensionen för att företag på ett adekvat sätt ska kunna identifiera specifika effekter och implementera förebyggande åtgärder. Flera av principerna i UNGP beskriver uttryckligen vikten av en gender-analys som en integrerad del av due diligence-processen.

Vid frågor eller kommentarer, vänligen kontakta:

Karin Gregow, policyrådgivare, ForumCiv, karin.gregow@forumciv.org, tel: 08-50637162